

УДК 378:37.011.3-051:316.77

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-78-81](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-78-81)

Семеній Наталія

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0095-8449>

КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

A Подано серію завдань, основною метою яких є підвищення комунікативних умінь студентів. Характер завдань спрямований на усвідомлення студентами своїх комунікативних умінь і розвиток власних навичок ефективної комунікації тощо. Для підтвердження дієвості запропонованих завдань проведено експериментальне дослідження зі студентами 1-го курсу Київського університету імені Бориса Грінченка.

В експерименті брало участь 49 студентів спеціальності «Початкова освіта». Контрольний етап експерименту продемонстрував підвищення рівня комунікативних умінь студентів. Якщо на контрольному етапі у студентів експериментальної групи спостерігався незначний низький рівень комунікативних умінь, то після проведених занять він зник. Достатній рівень комунікативних умінь студентів підвищився на 13%, високий зріз – на 29%. Результати повторного анкетування засвідчили ефективність розроблених завдань.

Ключові слова: комунікативні вміння; комунікативна компетентність; комунікація; взаємодія; партнерська взаємодія

S *Semenii Nataliia. Communicative skills as the basis of successful partnership of the future teacher.*

One of the main tasks of future primary school teachers is the ability to effectively implement partnerships with all participants in the educational process. Student surveys show that most students are concerned about interacting with students' parents, staff, and administration. To reduce the psychological stress of students and adjust them to effective communication with all participants in the educational process, we have developed a series of tasks aimed at improving the level of communication skills with all participants in the educational process.

This article presents a series of tasks, the main purpose of which is to improve students' communication skills. The nature of the tasks is aimed at students' awareness of their communication skills and the development of their own effective communication skills and more. To confirm the effectiveness of the proposed tasks, an experimental study was conducted with first-year students at Borys Grinchenko Kyiv University.

The experiment involved 49 students majoring in «Primary Education». The control stage of the experiment showed an increase in the level of communicative skills of the students. If at the control stage the students of the experimental group had a slight low level of communication skills, then after classes he disappeared. A sufficient level of communicative skills of students increased by 13%, high level by 29%. The results of the repeated questionnaire showed the effectiveness of the developed tasks.

Key words: communicative skills; communicative competence; communication; interaction; partnership interaction

Семеній Наталія Олегівна, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри початкової освіти, Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

Semenii Natalia, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Primary Education, Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine

E-mail: n.semenii@kubg.edu.ua

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Одним із основних завдань майбутніх учителів початкової школи є вміння ефективно реалізовувати партнерську взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу. Проведені опитування студентів свідчать про те, що більшість студентів має побоювання щодо взаємодії з батьками учнів, колективом закладу та його адміністрацією. Для того, щоб зменшити психологічну напругу у студентів і налаштувати їх на ефективну комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу ми розробили серію завдань, спрямованих на підвищення

рівня комунікативних умінь з усіма учасниками освітнього процесу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Відповідно до Стандарту вищої освіти України [9] та Освітньо-професійної програми 013.00.01 Початкової освіти однією із фахових компетентностей учителя початкової школи є СК-4 – «здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організувати їхню пізнавальну діяльність» [7].

Для того, щоб була налагоджена партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу, маємо готувати студентів до ефективної комунікації. Конструктивною вона буде тоді, коли всі учасники будуть задоволені результатами та самим процесом взаємодії.

Відповідно до педагогічного словника під взаємодією розглядають «особливу форму зв'язку між людьми, процесами, діями, явищами, внаслідок якої відбувається зміна їх початкових якостей або станів». Її результатом є синтез, спільність дій та поглядів [8].

Сучасні педагоги визначають її як «систему таких дій, якісні характеристики яких становлять зміст цієї системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму або структуру системи, де кожна дія одного учасника процесу (суб'єкта) зумовлює відповідні дії іншого для досягнення єдиної мети, що відображає їхні спільні ціннісні орієнтири» [1, с. 8].

Відповідно до визначень поняття «взаємодія» у педагогічному контексті розглядають партнерську взаємодію. Науковець Г. Татаринцева визначає «партнерську взаємодію» як «форму безпосереднього впливу автономних, рівноправних суб'єктів, орієнтованих на спільне задоволення загального інтересу, що характеризується добровільністю, взаємним визнанням і довірою, взаємною відповідальністю й орієнтованістю на досягнення певних цілей» [10].

Вітчизняна вчена О. Коханова досліджує партнерську взаємодію з психологічної точки зору. Вона зазначає, що освітній процес має враховувати потреби та інтереси всіх його учасників. Науковець визначила основу партнерської взаємодії, якою є педагогічне спілкування, від якого залежить не лише його ефективність, а й особистісний розвиток кожного учасника такої взаємодії [3].

О. Кочерга характеризує гармонійну партнерську взаємодію, як стан партнерських стосунків, коли кожен із партнерів розуміє іншого навіть на рівні натяків і легко сприймається без вербалізації намірів [4]. Науковець визначає такі комунікативні системи в контексті партнерської взаємодії: «батьки – діти», «педагог – діти», «педагог – батьки», «дитина – діти», «батьки – батьки», «педагог – педагоги» [там само] і «педагоги – керівництво закладу».

Автори Н. Гущина, Т. Орлова, Л. Кондратова досліджують партнерську взаємодію учасників освітнього процесу під час організації позаурочної діяльності в початковій школі [2].

Партнерську взаємодію як «систему відносин між рівноправними партнерами, що забезпечують визначення і досягнення спільної мети, оптимально можливу збалансованість їх дій в умовах співучасті у спільній діяльності з метою досягнення взаємного успіху» розкриває у своїх працях В. Тернопільська [11].

Науковці Ю. Бреус [5], Н. Лебідь [5], В. Титаренко [12] характеризують спілкування та уміння ефективного ведення розмови однією із умов реалізації успішної партнерської взаємодії. Партнерська взаємодія здійснюється з усіма учасниками освітнього процесу: учнями, батьками, вчи-

телями, колегами, керівниками, адміністрацією закладу тощо [6, с. 11].

Очевидним є те, що успішне суспільство потребує ефективної партнерської взаємодії. А сучасний учитель повинен володіти значним набором особистісних якостей і компетентностей. Адже, оволодіваючи основами партнерської взаємодії, майбутні вчителі матимуть високий рівень комунікативної компетентності, саме на ній сконцентрована увага нашого дослідження.

Метою статті є висвітлення особливостей партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу; розкриття системи завдань, розроблених задля підвищення готовності студентів до педагогічної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу досягається у процесі спілкування.

Для підвищення рівня партнерської взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу ми розробили серію завдань для студентів 1-го курсу. У дослідженні брало участь 49 студентів спеціальності «Початкова освіта». В основі дослідження лежало виявлення та підвищення рівня готовності до партнерської взаємодії.

Проведене анкетування на констатувальному етапі експерименту продемонструвало низький рівень оволодіння студентами вмінь ефективної комунікації (рис. 1):

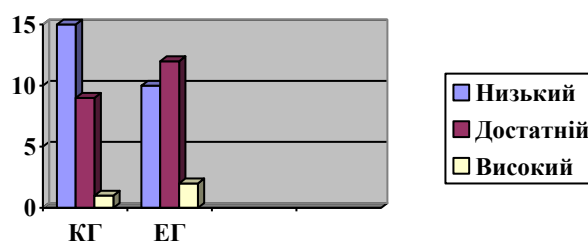

Рис. 1. Рівень комунікативних умінь студентів на констатувальному етапі експерименту

Зі 49 студентів лише троє вважають, що володіють високим рівнем ефективної комунікації та можуть переконати свого співрозмовника у своїх поглядах і вирішити питання на користь обох, тобто застосувати стратегію співробітництва. 25 студентів демонструють низький рівень досліджуваних умінь, 21 – мають достатній рівень розвитку комунікативних умінь.

У контексті вивчення досліджуваного питання розроблено серію завдань для розвитку комунікативних умінь і формування навичок ефективної комунікації зі співрозмовником.

За основу дослідження взято систему запитань, розроблену американським тренером та коучем Джимом Кемпом, яка безпосередньо впливає на опонента. Ними є:

1. «Піклування» – важливо викликати теплі, довірливі відчуття, розуміння того, що людина є значущою у бесіді, а

її думка є вагомою. Піклування має проявлятися не лише у запитаннях до опонента, а й у міміці та жестах. Вони мають бути розслаблені та плавні. Особлива роль належить емоційній насиченості розмови, правильно поданій інтонації, а саме – інтонації піклування та доброзичливості. Такий спосіб спілкування сприймається як дружня, товариська розмова, що допоможе контролювати ситуацію та викликати довіру співрозмовника [13, с. 119].

2. «Контрзапитання» – це запитання, що потребують, окрім відповіді на поставлене питання, зустрічне запитання, яке має на меті отримати корисну інформацію від співрозмовника. Передувати йому має попередній пункт співбесіди, тобто «піклування». Контрзапитання повинні демонструвати зацікавленість співбесідником та збирати інформацію про його потреби [там само, с. 121].

3. «Зв'язка» – правильна відповідь на запитання, яке не було поставлене. Такий вид запитання застосовується тоді, коли опонент хоче бачити реакцію стосовно того, що він сказав. Однак запитання, як такого, не було, оскільки воно містило певні твердження. Для того, щоб не відповідати на нього, потрібно використати тактику «зв'язка». Вона може містити запитання уточнювального характеру або демонстрацію того, що співрозмовник чекає на продовження історії без будь-яких реплік. Отже, опонент має сам дійти висновків і припущень щодо тієї інформації, яку озвучив. Основною умовою цієї тактики є правильна реакція, точніше – її відсутність, та демонстрація бажання почути співрозмовника [там само, с. 125].

4. Метод «3+» – полягає в тому, щоб співрозмовник змінив свої погляди на ситуацію, сформувавши образ для її цілісного сприйняття. Необхідно поставити запитання таким чином, щоб отримати на нього відповіді щонайменше тричі, або тричі повторити те, що потрібно донести до опонента. Можливо не лише три, а й більше запитань, головне не нав'язувати свою думку, а дати можливість оцінити власні погляди [там само, с. 127].

5. «Попустити волосінь» – тобто послаблення напруження опонента. Для того, аби переговори були успішними, потрібно зробити так, щоб рішення приймалося в нейтральному емоційному стані. Саме за таких умов воно буде правильним і не потребуватиме додаткових аргументів [там само, с. 128].

Така система постановки запитань допоможе переконати опонента у правильності прийняття того рішення, яке йому пропонується.

Одним із завдань, поставлених перед студентами, було – підготувати діалог з дотриманням зазначеної системи, а саме – розробити запитання різного характеру. Перше завдання мало індивідуальний характер. Студентам пропонувалася низка запитань за пропонованою системою, вони повинні були знайти помилки у бесіді, головною проблемою для них було виявити ці помилки та визначити, як скерувати розмову в такому напрямі, щоб вона сприяла реалізації партнерської взаємодії.

Коли студенти навчилися розрізняти правильні та хибні запитання під час спілкування, їм пропонувалося наступне завдання. Воно мало груповий характер, попередньо учасників було об'єднано у групи по 4–5 осіб, із подальшим моделюванням і демонстрацією ситуацій. Студенти мали програти в ролях 4 позиції, які можуть виникнути в їхній професійній діяльності.

Серед пропонованих варіантів було:

– Розробити модель поведінки вчителя з учнями в умовах, які мають переконати учня у правоті вчителя.

– Змоделювати ситуацію партнерської взаємодії, в якій суб'єктами виступають учителі.

– Розробити модель поведінки вчителя з батьками учнів у ситуаціях, які потребують від учителя прояву комунікативних умінь задля того, щоб переконати батьків прийняти позицію, яка найкраще буде впливати на виховання, розвиток та навчання учнів.

– Змоделювати ситуацію, в якій основна роль належить не вчителю, а адміністрації закладу освіти. Моделювання такої позиції допоможе студентам усвідомити роль адміністрації закладу та важливість виконання тих рішень, які стосуються освітнього процесу.

Опрацювання такого завдання в групах сприяє обміну думками, допомагає переконати когось у своїх поглядах, навчитися ставити запитання для ефективної комунікації. Важливим етапом такого завдання є вміння застосовувати описані запитання на практиці, у реальних умовах.

Після демонстрації у групах усі студенти обговорюють і коректують спільно розроблені запитання, дають загальну оцінку ситуації, що склалася.

Наступне завдання – практикування навичок ефективної комунікації за різних умов, які можуть виникати в житті. Студенти мали упродовж тижня застосовувати пропоновані запитання і потім оформити їх письмово в одному із месенджерів, створених групою. Отже, кожен студент мав значно більше можливостей для застосування своїх комунікативних умінь. Викладач міг аналізувати та обговорювати найкращі діалоги.

Іншим завданням є створення проєкту, який допомагає проаналізувати власні здібності щодо комунікації. Тема проєкту «Партнерська взаємодія: мої слабкі та сильні сторони». Метою проєкту є аналіз власних комунікативних умінь. Студент упродовж тижня занотував у створений щоденник свої розмови з учасниками освітнього процесу та аналізував, чому одні були успішними, а інші ні. Провівши аналіз своїх розмов з метою переконання, студенти мали можливість удосконалити свої комунікативні вміння та стати успішними у партнерській взаємодії. Результатом проєкту є щоденник, основними пунктами якого є: Мої успіхи. Мої слабкі сторони. Над чим потрібно попрацювати. Що удосконалити. За допомогою таких завдань студенти вчать комунікувати з усіма учасниками освітнього процесу, впливати на процес спілкування та досягати поставлених цілей під час спілкування з метою переконати.

Дієвість розроблених завдань, які виконували студенти, підтверджують результати анкетування на контрольному етапі експерименту. Наведені дані демонструють, що показник низького рівня в експериментальній групі зник, достатній рівень підвищився на 13%, а високий – на 29% (рис. 2):

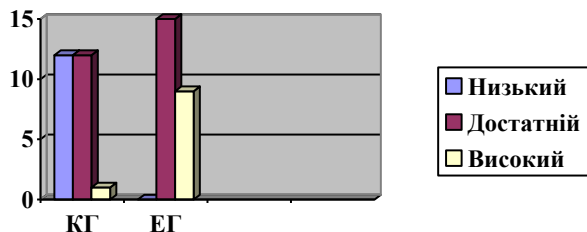

Рис. 2. Рівень комунікативних умінь студентів на контрольному етапі експерименту

Висновки з даного дослідження. Отже, можемо констатувати позитивну динаміку у підвищенні рівня комунікативних умінь експериментальної групи студентів 1-го курсу спеціальності «Початкова освіта». Пропонована система завдань є ефективною. Студенти набули навичок ефективної партнерської взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу та підвищили рівень комунікативних умінь.

Сучасні реалії потребують навичок успішної партнерської взаємодії, вони необхідні студентам для того, щоб ефективно спілкуватися з батьками учнів, учнями, педагогічним колективом та адміністрацією закладу освіти. Запропоновані студентам завдання є знаходженням оптимального алгоритму для вирішення поставлених питань.

Перспективою подальших розвідок є дослідження вмінь застосування різних стратегій для розв'язання конфліктів, які можуть виникати в процесі спілкування між усіма учасниками освітнього процесу.

Список використаних джерел

- Басюк Н. А. Партнерська взаємодія вчителя Нової української школи з батьками молодших школярів. *Актуальні проблеми та перспективи дошкільної освіти в сучасному освітньому просторі* : зб. наук.-метод. праць. Житомир : ФОП Левковець, 2019. С. 7–10.
- Гущина Н. І., Орлова Т. Г., Кондратова Л. Г. Нова українська школа: організація позаурочної діяльності в початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників освітнього процесу. Київ : Освіта, 2021. 160 с.
- Коханова О. П. Психологічні особливості педагогічного спілкування в умовах партнерської взаємодії вчителя і учнів. *Психологічні і педагогічні проблеми педагогічної дії* : зб. наук. праць. 2012. С. 181–190. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/956/1/O_Kokhanova_PPPPD_1_IPSP.pdf
- Кочерга О. Психофізіологічний аспект народження партнерства. *Виховател-методист дошкільного закладу*. 2019. № 2. С. 4–12.
- Лебідь Н., Бреус Ю. Компетенції викладача вищої школи в умовах партнерської взаємодії зі студентами. *Університети і лідерство*. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2017_1_9
- Нова українська школа: організація взаємодії школи : навч.-метод. посіб. / упоряд: Т. М. Бабко, О. В. Банах, А. В. Вознюк, Г. А. Коломоєць, Л. Г. Кудрик, О. М. Мельник. Київ : Освіта, 2020. 208 с.
- Освітньо-професійна програма 013.00.01 Початкова освіта. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vstupnikam/pi/OPP_PO_bak_2021.pdf.
- Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
- Стандарт вищої освіти України. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021. № 357. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>.

- Татаринцева Г. Методологічні підходи до визначення поняття «партнерство». *Наука молода*. 2007. № 8. С. 145–150.
- Тернопільська В. Соціально-комунікативні уміння як провідний механізм формування партнерських взаємин студентської молоді. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2018. Вип. 1. С. 42–45.
- Титаренко В. І. Професійно-педагогічне спілкування – провідна умова формування партнерської взаємодії викладача та студента у вищому навчальному закладі. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Вип. 34. С. 222–228.
- Camp Jim. Start with NO...The Negotiating Tools that the Pros Don't Want You to Know. Primento, 2014. 288 p.

References

- Basiuk, N. A. (2019). Partnerska vzaiemodiia vchytelia Novoi ukrainskoi shkoly z batkamy molodshykh shkoliariv [Partnership of the teacher of the New Ukrainian school with parents of the primary pupils]. In *Aktualni problemy ta perspektivy doshkilnoi osvity v suchasnomu osvithomu prostori* [Current problems and prospects of preschool education in the modern educational space]: zbirnyk naukovykh prats (pp. 7-10). Zhytomyr: FOP Levkovets [in Ukrainian].
- Hushchyna, N. I., Orlova, T. H., & Kondratova, L. H. (2021). *Nova ukrainska shkola: orhanizatsiia pozaurochnoi diialnosti v pochatkovii shkoli na zasadakh partnerskoi vzaiemodii uchasykyv osvithoho protsesu* [The New Ukrainian School: organization of extracurricular activities in primary school on the basis of partnership of participants in the educational process]. Kyiv: Osvita [in Ukrainian].
- Kokhanova, O. P. (2012). Psykholohichni osoblyvosti pedahohichnoho spilkuvannia v umovakh partnerskoi vzaiemodii vchytelia i uchniv [Psychological features of pedagogical communication in the conditions of partnership interaction of teacher and students]. In *Psykholohichni i pedahohichni problemy pedahohichnoi dii* [Psychological and pedagogical problems of pedagogical action]: zbirnyk naukovykh prats (pp. 181-190). Retrieved from https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/956/1/O_Kokhanova_PPPPD_1_IPSP.pdf [in Ukrainian].
- Kocherha, O. (2019). Psykhofiziologichnyi aspekt narodzhennia partnerstva [Psychophysiological aspect of the development of partnership]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu* [Educator-methodologist of preschool institution], 2, 4-12 [in Ukrainian].
- Lebid, N., & Breus, Yu. (2017). Kompetensii vykladacha vyshchoi shkoly v umovakh partnerskoi vzaiemodii zi studentamy [Competences of a high school teacher in terms of partnership with students]. *Universytety i liderstvo* [Universities and leadership], 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2017_1_9 [in Ukrainian].
- Babko, T. M., Banakh, O. V., Vozniuk, A. V., Kolomoiets, H. A., Kudryk, L. H., & Melnyk, O. M. (Comps.). (2020). *Nova ukrainska shkola: orhanizatsiia vzaiemodii shkoly* [The New Ukrainian School: organization of school interaction]: navch.-metod. posib. Kyiv: Osvita [in Ukrainian].
- Osvitno-profesiina prohrama 013.00.01 Pochatkova osvita* [Educational and professional program 013.00.01 Primary education]. Retrieved from https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vstupnikam/pi/OPP_PO_bak_2021_.pdf [in Ukrainian].
- Yarmachenka, M. D. (Ed.). (2001). *Pedahohichni slovnyk* [Pedagogical dictionary]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Standart vyshchoi osvity Ukrainy* [Standard of higher education of Ukraine]. Zatverdzheno ta vvedeno v diiu nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 23.03.2021. № 357. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> [in Ukrainian].
- Tataryntseva, H. (2007). Metodolohichni pidkhody do vyznachennia poniattia «partnerstvo» [Methodological approaches to the definition of «partnership»]. *Nauka moloda* [Science is young], 8, 145-150 [in Ukrainian].
- Ternopilka, V. (2018). Sotsialno-komunikatyvni uminnia yak providnyi mekhanizm formuvannia partnerskykh vzaiemyn studentskoi molodi [Socio-communicative skills as a leading mechanism for forming partnerships of student youth]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Sotsialna robota* [Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social work], 1, 42-45 [in Ukrainian].
- Tytarenko, V. I. (2014). Profesiino-pedahohichne spilkuvannia – providna umova formuvannia partnerskoi vzaiemodii vykladacha ta studenta u vyshchomunavchalnomu zakladi [Professional and pedagogical communication - the leading condition for the formation of partnership between teacher and student in higher education]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky* [Scientific notes of the department of pedagogy], 34, 222-228 [in Ukrainian].
- Camp, Jim. (2014). *Start with NO...The Negotiating Tools that the Pros Don't Want You to Know*. Primento.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 03.05.2022